

TAALBESCHOUWING

Doelen

- Nadenken over wie luistert en leest, en daarbij de termen 'luisteraar' en 'lezer' gebruiken.
- De term 'ontvanger' gebruiken.
- De term 'zender' gebruiken.
- De term 'boodschap' gebruiken (herhaling).
- Nadenken over de bedoeling van een boodschap.
- Nadenken over 'hoe' iemand iets zegt of doet.

Materiaal

- Taalboek pag. 58–59
- Werkboek pag 115

Lesverloop

1 Introductie – Motivatie

Bekijk de foto's in het taalboek. Waar bevinden de leerlingen zich? Welke nationaliteit hebben ze? Hoe weet je dat?

2 Kern

2.1 Leerfase

Lees de brief van Emily. Ga dan stapsgewijs te werk. Gebruik onderstaand bordschema.

Wie heeft de brief geschreven?	Emily
We noemen Emily de 'zender'.	
Wat schrijft ze?	Een dankbrief
Voor wie is de brief bedoeld?	Voor de mensen die haar hielpen.
We noemen die mensen 'de ontvanger'.	
Wat is de bedoeling van de brief?	Bedanken en zeggen hoe het met haar gaat.

Inventariseer andere redenen waarom mensen een boodschap kunnen doorgeven (om informatie te geven, om ons te amuseren (bv. een lied, een verhaal), om ons te overtuigen (bv. reclame). Herhaal ook kort de concepten 'fictie' en 'non-fictie'.

Bordschema:
Zender → Emily
Boodschap → een brief
Ontvanger → de mensen die haar hielpen
Bedoeling → bedanken

Vul snel oefening I in.

2.2 Oefenfase

Verdeel de klas in groepjes van vier leerlingen. Elke groep krijgt een tekst uit het taalboek en lost de oefeningen op in het werkboek. Overloop eerst klassikaal de vragen. Duid in elke groep een verslaggever aan die de antwoorden zal toelichten voor de klas.

In grotere klassen zullen sommige teksten zullen dubbel gebruikt worden. In dat geval presenteren de beide groepjes hun antwoorden. Ga dieper in op verschillen en laat de leerlingen goede argumenten geven voor hun keuze.

3 Slot

De leerlingen schrijven een korte tekst, waarbij duidelijk de zender, ontvanger en bedoeling te herkennen zijn. Ze geven de tekst aan hun buur, die de zender, boodschap en ontvanger probeert te benoemen.

WOORDENSCHAT: BETEKENISVELDEN EN SAMENSTELLINGEN/AFLEIDINGEN

Noot

Herbekijk thema 2, les 7 over de samenstellingen.

Doelen

- Namen van mensen, dieren en dingen rubriceren volgens gegeven criteria.
- Met gegeven woorden samenstellingen en afleidingen maken.
- Samenstellingen herkennen en de juiste term gebruiken.

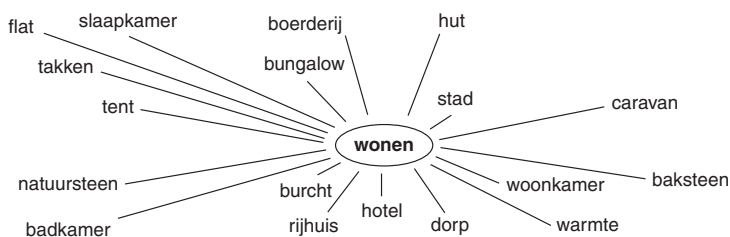
Materiaal

- Werkboek pag. 122

Lesverloop

1 Introductie – Motivatie

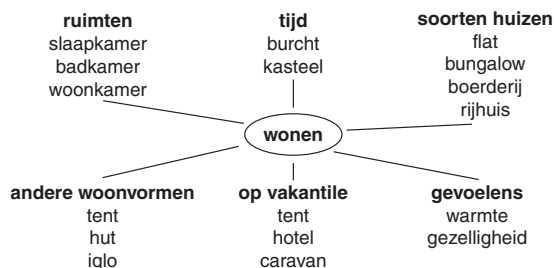
Bouw een woordveld op, bijvoorbeeld rond wonen.

2 Kern

2.1 Leerfase

Ga de woorden van dit woordveld daarna structureren. Zoek samen naar criteria. Bv.

Vanzelfsprekend is dit slechts een mogelijk schema. Je kunt de gegevens ook ordenen volgens een takkenschema of boomdiagram.

2.2 Oefenfase

De leerlingen maken eerst oefening 1 in het werkboek. Verken de oefening. Vraag volgens welke criteria het woordveld is gestructureerd. Vinden de leerlingen de overkoepelende begrippen vanuit de al ingevulde woorden in het schema?

Na het individueel oplossen volgt de bespreking.

Laat de leerlingen bij de overkoepelende begrippen woning, dieren, bouwmaterialen enz. nog andere voorbeelden bedenken. Laat ze ook andere overkoepelende begrippen zoeken, zoals comfort, planten. De leerlingen zoeken daarbij dan weer voorbeelden.

Breng dan twee kolommen op het bord. Schrijf in de linkerkolom een aantal samenstellingen met 'huis', schrijf rechts een aantal verbuigingen (huisje, verhuis). Onderzoek de rubrieken samen met de leerlingen. Bespreek dat de woorden in de linkerkolom zelfstandig kunnen voorkomen. Dat noemen we **samenstellingen**. De woorden in de rechterkolom kunnen niet zelfstandig voorkomen: er is een stukje aangehecht. Dat noemen we **afleidingen**. Onderstreep het grondwoord bij de afleidingen. Het stukje dat erbij komt, is een achtervoegsel of een voorvoegsel. Leg vooral de nadruk op de term samenstellingen (de andere term wordt nu voorbereid en pas aangebracht in het zesde leerjaar).

De leerlingen maken oefening 2. Schrijf een aantal van de vermelde woorden op het bord. Laat de samenstellingen aanduiden en verklaren. Verwijs naar wat ze leerden over samenstellingen (zie thema 2B). Meestal zegt het eerste stuk van de samenstelling iets meer over het tweede stuk. Laat opzoeken bij welke woorden dat zo is. Bespreek ook woorden die geen samenstellingen zijn. Laat de gevonden afleidingen lezen. Doe het verschil met een samenstelling opmerken.

3 Slot

De leerlingen maken een woordslang. Doe het eerst klassikaal voor met een ander woord (bv. woordslang – slangenooog – ooglap – Lapland ...). Hier zullen soms creatieve 'vondsten' worden gedaan, waar je vrij tolerant mee kunt omspringen. Het gaat vooral om het inzicht dat een samenstelling uit twee aparte woorden bestaat die zelfstandig kunnen voorkomen.

Maak daarna oefening 3.

TAALBESCHOUWING: DIAGRAMMEN LEZEN

Doelen

- Boodschappen decoderen, begrijpen en interpreteren
- Leesstrategieën aanwenden, rekening houdend met de tekstsoort en het verwerkingsniveau
- Nadenken over betekenissen (semantisch)
- Woorden in verband met het opzoeken van gegevens
- Schema's kunnen verwoorden en zelf eenvoudige schema's kunnen maken

Materiaal

- Werkboek pag. 129
- Taalboek pag. 74–76

Lesverloop

3 Instap

Bekijk met de leerlingen het diagram in het tekstboek. Bespreek eerst het thema:

- Wat maakt jou gelukkig?
- Bij welke categorie hoor jij? (vestig ook de aandacht op het onderscheid jongens-meisjes).
- Wat is dit? Breng het begrip 'diagram' aan.

4 Kern

2.1 Leerfase

Vervolg je OLG.

- Waarom zou een schrijver dit gebruiken, in plaats van een doorlopende tekst?
- Waarvoor dienen diagrammen?
- Wat doe je eerst als je een diagram leest? (de titel lezen)
- Wat vertelt de titel hier? (Hij vertelt waarover het diagram gaat).
- Wat vertelt de horizontale lijn? (de redenen waarom leerlingen gelukkig zijn)
- Wat vertelt de verticale lijn? (het aantal personen op 100)
- Wat kunnen we allemaal te weten komen met dit diagram?
- Welke besluiten kunnen we formuleren? (De meeste jongens als meisjes vinden 'vrienden hebben' de belangrijkste factor om gelukkig te zijn. Enz.)
- Maak hier duidelijk dat een diagram met staafjes kan opgebouwd worden, maar ook met lijnen of cirkels.

Bouw een bordplan op dat de verschillende stappen voor het lezen van een diagram inventariseert.

- De titel lezen
- de horizontale en verticale lijn bekijken
- informatie aflezen
- besluiten formuleren

2.2 Oefenfase

Verdeel de klas in groepjes en wijs ze elk een diagram toe. Hier kun je differentiëren: de verschillende diagrammen staan in volgorde van oplopende moeilijkheidsgraad.

Overloop met de leerlingen de opdrachten in het werkboek. Zorg dat de leerlingen weten wat ze moeten doen.

Loop actief rond. Welke besluiten formuleren de leerlingen? Zijn die relevant? Verwijs naar de hulpwoorden in het werkboek.

De verschillende groepjes presenteren vervolgens hun resultaten. Bekijk ook telkens de verschillende diagrammen. Sta even stil bij het taartdiagram, dat een heel andere vorm heeft.

3 Afsluiter

Als er nog tijd over is, kun je met de leerlingen een klein 'klasdiagram' maken. Laat hen zelf een 'onderzoeksvraag' formuleren die je snel kan afnemen in de klas. Breng de resultaten van de bevraging op het bord. De leerlingen ontwerpen het diagram en trekken conclusies.

TAALBESCHOUWING

Doelen

- Beseffen dat zinnen een boodschap dragen
- Ervaren dat zinnen veelal uit verschillende soorten van woorden bestaan
- Verschillende woordsoorten herkennen en kunnen specificeren

Materiaal

- Werkboek pag. 135–137
- Taalboek pag. 73

Lesverloop

1 Instap

Bekijk met de leerlingen de tekst in het tekstboek. Wat is een ‘parlement’? Wat vinden de leerlingen van de voorstellen?

Wat is de titel van de tekst? Is dat een zin?

Is er nog een fragment in de tekst die geen zin is? (een greep uit de voorstellen).

2 Kern

2.1 Leerfase

Wanneer spreken we van een zin?

Neem de voorbeeldzin ‘Wekelijks staat een andere leerling in de kijker.’

- Zegt deze zin iets? (een boodschap?)
- Is de zin goed gebouwd? (woordorde)
- Met welke woordsoorten is deze zin opgebouwd? (lidwoord, bijvoeglijk, zelfstandig naamwoord, werkwoord, andere soorten). (Wijs erop dat andere woordsoorten in het secundair onderwijs worden bekeken).

Herhaal het specifieke bij elke woordsoort.

Noteer op het bord kort de naam van elke woordsoort en het kenmerkende ervan.

Lidwoord:	de, het, een
Bijvoeglijk naamwoord:	verbuigingen:+e(n), +er, +st Zegt iets meer over een zelfstandig naamwoord
Zelfstandig naamwoord:	persoonsnaam, diernaam, zaaknaam, plantennaam Enkelvoud of meervoud Verkleinwoord Afleiding of samenstelling
Werkwoord	infinitief – persoonsvorm –stam Tijd Enkelvoud of meervoud.

Oefenfase

Oefening 1: de leerlingen bouwen zinnen met gegeven woorden en woordsoorten. De zinnen moeten wel juist gebouwd zijn. Bij de klassikale bespreking wordt vooral gelet op de aanwezigheid van vier woordsoorten in elke zin.

Oefening 2: De leerlingen specificeren elke woordsoort. Ze benutten daarbij het bordschema (woordsoorten).

Oefening 3: Kan klassikaal besprekend verbeterd worden.

3 Afsluiter

Er zijn heel wat aanvullende oefeningen voorzien. Gebruik de resterende tijd om leerlingen verder te laten oefenen.

TAALBESCHOUWING WOORDENSCHAT

Doelen

- Werkwoorden ordenen bij het trefwoord 'geweld'
- Uit een omschrijving namen van personen en zaken afleiden
- Mogelijke oplossingswijzen zoeken en afwegen
- Delen van zegswijzen samenbrengen en de passende verklaring kiezen uit een gegeven reeks.

Materiaal

- Werkboek pag. 138–139

Lesverloop

1 Instap

Naar aanleiding van de lessen luisteren en spreken hou je een kort klasgesprek waarbij de leerling het passende woord aan de hand van een omschrijving vinden.

- Wie heeft er macht?
- Noem enkele personen die macht hebben (rechter, minister, directeur, koning)

2 Kern

Leer – en oefenfase

Oefening 1: individueel oplossen, achteraf volgt de bespreking. Je kunt ook tegengestelde werkwoorden samenbrengen (slaan-strelen, fluisteren-schreeuwen).

Oefening 2: Laat de leerlingen ook een situatie beschrijven waarbij deze zegswijzen kunnen gebruikt worden (contextualisering).

3 Slot

Oefening 3: kruiswoordraadsel. De letter 'ij' staat in twee vakjes. Leerlingen werken alleen, maar verbeteren in duo's.